

УДК 378.147:355.23

*Григорій Георгійович Пилипович
Ілля Сергійович Острошанський*

СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ – ЗАПОРУКА РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Цивілізований світ XXI століття переживає кардинальні зміни у сфері освіти. Провідною тенденцією педагогіки третього тисячоліття визнана орієнтація на особистісне начало людини. Так, визначаючи пріоритети вищої школи, фахівці ведуть мову про необхідність дати випускникові ВНЗ професійні знання, вміння, навички на сучасному науковому рівні; озброїти досвідом постійного нарощування своєї компетентності, самовдосконалення в області обраної спеціальності; створити умови для особистісного росту і розвитку творчої особистості.

З кожним роком з'являється все більше досліджень, нормативних документів, програм і проектів, що передбачають досить суттєві перетворення, що стосуються вітчизняної системи професійної освіти. Реформування економічної, соціальної та багатьох інших сфер життя сучасного суспільства не можуть не спричинити необхідність реформування системи професійної освіти [2]. Фахівці всіх рівнів і профільних напрямків, підготовка яких здійснюється освітніми установами, повинні бути готові до ефективної професійної діяльності, необхідної суспільству на даному етапі його розвитку. Невипадково з кожним роком з'являється все більше досліджень, нормативних документів, програм і проектів, що передбачають досить суттєві перетворення, що стосуються вітчизняної системи освіти. У цьому зв'язку можна відзначити перехід на багатоступеневу підготовку фахівців у ВНЗ, впровадження кредитно-рейтингової системи, зміну освітніх стандартів, появу великої кількості нових підручників і посібників, новацій у змісті, методах і формах навчання.

Практично всі проведені реформи і перетворення, що стосуються, зокрема, системи вищої професійної освіти, так чи інакше, зумовлюють потребу у вдосконаленні інформаційного забезпечення процесів підготовки фахівців [2]. Інформація, засоби її зберігання, обробки і подання, а також підходи до навчання і виховання з використанням новітніх інформаційних технологій займають одне з ключових місць у багатьох наукових дослідженнях та державних

програмах. Запити розвитку економіки і соціальної сфери, науки, техніки, технологій виступають в якості основного фактора поновлення професійної освіти. Очевидно, що такі запити роблять актуальними проблеми ефективної інформатизації системи вищої професійної освіти.

Формування особистісної сфери спеціаліста здійснюється під впливом не тільки цілеспрямованого освітнього процесу, але і специфічного професійного навчально-інформаційного середовища, у яке він потрапляє, навчаючись у вищій школі. Досліджувати освітньо-інформаційне середовище – означає виявити його специфічні можливості як джерела професійного та особистісного досвіду, стимулів самореалізації майбутнього фахівця в професійно значущих напрямках та ін.

Значимість і специфіка використання інформаційних та телекомунікаційних технологій при підготовці студентів ВНЗ розглядалася у багатьох дослідженнях. Питанням інформатизації вищої освіти присвятили свої наукові праці Бикова В.Ю., Гриценчук О.О., Жук Ю.О., Іванюк І.В., Васильченко Л.В., Кабанський Ю.К., Габай Т.В., Єсіпова Б.П., Лернер І.Я., Скаткіна М.Н., Тализіна Н.Ф., Тихомирова О.К. та ін. При цьому, існуючі наукові роботи повністю не визначають компонентного складу інформаційного освітнього середовища ВНЗ, не описують можливі шляхи інтеграції та уніфікації інформаційних ресурсів, що включаються до складу таких середовищ, не зачіпають питання їх відповідності методичним системам підготовки фахівців.

Необхідна розробка теоретичних підходів і систем вимог для створення та використання інформаційного освітнього середовища у ВНЗ, а також для подальшого входження таких середовищ до складу загальнодержавного інформаційного освітнього простору [4]. Крім того, більшість існуючих досліджень не враховують специфіку інформатизації системи вищої освіти, що приділяє велику увагу вихованню особистості майбутнього фахівця, формування у нього потреби в особистісному рості, виробленні відповідних професійних якостей. Комплексна інформатизація ВНЗ дозволить підготувати фахівців, аспірантів, майбутніх викладачів до ефективного використання

інформаційних технологій у професійній діяльності та освіти. Системний підхід до інформатизації, реалізований у ВНЗ, може відігравати роль зразка для майбутніх фахівців, подальша професійна діяльність яких буде істотно сприяти ефективній інформатизації системи їх професійної діяльності.

Формулювання мети статті. Виклад основного матеріалу

Можна виділити основні напрямки розвитку, які показують переваги впровадження вже розроблених підходів до інформатизації в рамках підготовки фахівців для сучасної системи освіти:

- Об'єднання розрізнених засобів інформатизації, що використовуються в різних галузях діяльності ВНЗ, в єдине інформаційне освітнє середовище. Це дозволяє інтенсифікувати підготовку студентів, зробити навчання більш наочним, підвищити мотивацію студентів до навчання, використовувати в навчанні нові методи і засоби, долучити педагогів і співробітників ВНЗ до ведення професійної діяльності з використанням сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, підвищити доступність і відкритість освітніх ресурсів. Перераховані заходи призведуть до підвищення якості підготовки фахівців, виробленню у них потреби і готовності до особистісного росту з використанням систематизованих засобів інформатизації освіти.

- Уніфіковане об'єднання засобів інформатизації вищої освіти в єдине інформаційне освітнє середовище має здійснюватися з урахуванням специфіки використання інформаційних технологій в різних областях діяльності ВНЗ (навчальний процес, організація і проведення практики студентів, контроль та вимірювання якості підготовки фахівців, робота з випускниками ВНЗ, позаучбова, науково-методична та організаційно-управлінська діяльність). Дана градація повинна знаходити відображення в структурі багатокомпонентного інформаційного освітнього середовища ВНЗ.

- Побудова середовища має здійснюватися з урахуванням принципу включення в неї тільки якісних і ефективних інформаційних ресурсів, що відповідають вимогам і потребам системи підготовки фахівців і однозначно позиціонують в системі класифікації, прийнятої для організації компонент середовища. Виявлений комплекс психолого-педагогічних, технологічних та інших вимог, що пред'являються до якості інформаційних ресурсів, а також запропоновані технології апробації та експертизи дозволяють оцінювати ефективність інформаційних ресурсів, що використовуються у ВНЗ, приймати рішення про компонування середовища, не допускати до включення до складу середовища ресурси, що мають недоробки змістовного, методичного, ергономічного або технологічного характеру.

- Розробка та застосування ресурсів та компонент інформаційного освітнього середовища

ВНЗ повинні здійснюватися з урахуванням потреб систем підготовки фахівців на основі використання телекомунікаційних, мультимедіа і гіпермедіа технологій з метою забезпечення максимальної візуалізації навчального матеріалу, надання науково-педагогічним працівникам та тим, хто навчається засобів інтерактивної взаємодії, можливості доступу до інформаційних ресурсів великого числа викладачів і співробітників ВНЗ в межах кафедри, окремого інституту, університету та національного міжуніверситетського рівня.

- Заснування методології підготовки студентів вищих навчальних закладів на розробці і впровадженні інформаційного освітнього середовища. Це сприяє проникненню засобів інформатизації у викладання різних дисциплін, інтегрованого використання взаємопов'язаних інформаційних ресурсів, що відносяться до різних дисциплін, зв'язку навчального матеріалу з вмістом контрольних-вимірювальних матеріалів, активізації наукової, методичної та позанавчальної діяльності тих хто навчається, розвитку міжпредметної інтеграції та міждисциплінарного інформаційного обміну, врахуванню при підготовці майбутніх фахівців нововведень, що впроваджуються в сфері майбутніх професійних діяльностей.

- Об'єднання інформаційних освітніх середовищ різних установ освіти в інформаційний освітній простір регіонального рівня, який має бути як можна більш широким і змістовним.

Реалізація вищеперерахованих напрямів в системі вищої освіти тягне за собою підвищення професійного рівня науково-педагогічних працівників та тих хто навчається, опосередковано, істотне підвищення якості всієї освіти в цілому. Сфера освіти є частиною суспільного життя, а проблеми інформатизації, їй характерні, неминуче відбиваються і на рівні використання інноваційних технологій при підготовці всіх, без винятку, фахівців. Це дає змогу підготувати кадри, що володіють необхідними навичками оперування з інформацією, інформаційними і телекомунікаційними технологіями незалежно від специфіки професійної діяльності. У свою чергу, підготовка кадрів такого рівня можлива лише в разі реалізації відповідних нововведень при підготовці фахівців.

Глобальна всесвітня інформатизація суспільства у 21 столітті висуває в якості однієї з основних завдань формування основ інформаційної культури учня. Проведений аналіз точок зору Ю.С. Брановського, А.П. Єршова, Б.С. Гершунського, Е.І. Кузнецова, Н.В. Макарової, В.М. Монахова, В.С. Леднева, Ю.А. Первина, Н.В. Ходякова та інших вчених дозволяє стверджувати, що інформаційна культура може трактуватися як уміння, або використовувати в діяльності інформаційний підхід і здатність ефективно співпрацювати та

обмінюватися інформацією, або прогнозувати і контролювати наслідки комп'ютеризації та інформатизації. У зв'язку з цим необхідне вдосконалення інформаційної підготовки фахівців, що можливо тільки в умовах інформатизації освіти.

З вищевикладеного можна сформулювати визначення – інформатизація освіти являє собою галузь науково-практичної діяльності людини, спрямованої на застосування методів і засобів збору, зберігання, обробки, відображення та розповсюдження інформації для систематизації наявних і формування нових знань в рамках досягнення психолого-педагогічних цілей навчання і виховання. Головний висновок, який слід зробити з аналізу особливостей інформатизації суспільства та інформатизації освіти, полягає в тому, що якості підготовки фахівців до життєдіяльності в сучасному суспільстві неможливо досягти без відповідного рівня інформатизації сучасної освіти [3].

В даний час в систему вищої освіти впроваджена багаторівнева система навчання за схемою: «бакалавр – магістр» або «бакалавр – спеціаліст – магістр». Національні ВНЗ України ведуть підготовку студентів за системою «бакалавр – магістр». На першому рівні, в рамках навчання в бакалавраті, студент отримує систему загальних знань з напряму підготовки, на наступних рівнях відбувається або його професійна, або наукова спеціалізація.

Основна увага зараз повинна приділятися проблемам реального підвищення ефективності підготовки фахівців в умовах використання інформаційних технологій, виявлення потреб системи освіти в інформатизації, створення якісних електронних ресурсів з змістовним наповненням, адекватним особливостям методичних систем навчання окремих дисциплін. Поряд з цим істотними є й завдання вироблення відповідних професійних якостей у педагогів, а також проблеми системної інформатизації різних областей діяльності сучасного вищого навчального закладу.

Не можна не відзначити, що з кожним роком впровадження інформаційних технологій в систему освіти стає все більш масштабним [6]. При цьому в ході інформатизації в ВНЗ розробляється велике число інформаційних ресурсів, значущих для всієї системи освіти. В електронну форму переведено більшість використовуваних на практиці навчальних, наукових і методичних розробок. Педагоги застосовують засоби навчання, створені з урахуванням можливостей і переваг комп'ютерної техніки. Інформатизація дає поштовх для подальшого розвитку щодо нових форм освітньої діяльності, таких як дистанційна освіта, технології якого поступово проникають в систему підготовки тих хто навчається (у деяких ВНЗ ці технології знайшли практичну реалізацію) [1].

Існує велика кількість теоретичних і практичних досліджень, присвячених безпосередній інформатизації навчального процесу. У багатьох наукових працях [1, 2] описані відповідні засоби навчання. Раніше доведено, що інформатизація навчального процесу тягне за собою підвищення наочності та інтенсивності навчання, вироблення у тих хто навчається якостей, необхідних для життя та професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства.

Крім інформатизації навчальної діяльності, що є основною для ВНЗ, впровадження засобів інформатизації доцільно і в рамках різних позанавчальних заходів, які завжди супроводжують студентство і відіграють величезну роль у вихованні майбутніх фахівців [6].

Специфіка інформатизації науково-методичних досліджень, в цілому, не дозволяє задіяти ті ж методи і підходи, які застосовуються в інформатизації інших сфер діяльності ВНЗ. Необхідні окремі технології та засоби, спрямовані на інформатизацію науково-методичної діяльності педагогів і студентів.

Широкою сферою застосування інформаційних технологій у ВНЗ є організаційно-управлінська діяльність. Засоби автоматизації використовуються в роботі деканатів, бухгалтерій, навчальних, кадрових, матеріальних та інших служб [5]. В рамках цієї роботи застосовуються комп'ютерні бази даних, що містять відомості про студентів, викладачів, засобах навчання, а також багато інших спеціалізованих засобів інформатизації. Свою специфіку має інформаційне забезпечення процесів взаємодії ВНЗ з працюючими випускниками. Облік їх роботи, досвіду та думки здатний вплинути на підвищення якості фахівців, що випускає ВНЗ.

Так, у створенні освітньо-інформаційного середовища має місце недовік масштабного впровадження засобів інформатизації в зазначені види діяльності ВНЗ, що досі відбувається досить хаотично. Багато в чому це обумовлено відсутністю теоретичних основ систематизації та інтеграції подібних засобів, забезпечення їх повноти для ефективного вирішення всіх освітніх завдань, що стоять перед ВНЗ в рамках підготовки фахівців. У деяких ВНЗ відсутня системність у розробці, накопиченні та практичному використанні зазначених інформаційних ресурсів.

Висновки

На підставі вищевикладеного можна зробити деякі висновки:

1. В рамках вирішення даних проблем необхідно провести дослідження, націлене на вироблення педагогічних, методичних і технологічних основ об'єднання в одну уніфіковану систему технологій і засобів інформатизації, що будуть використовуватися у всіх сферах діяльності ВНЗ [4].

2. Необхідно відпрацювати однотипні вимоги і рекомендації, які спростили б створення і використання освітньо-інформаційних технологій у ВНЗ, що дозволили б вибудувати методологію підготовки фахівців в умовах системної і комплексної інформатизації.

3. Потрібно ліквідувати у сучасній системі освіти наявність суперечності між потребою в інформатизації навчальної, позанавчальної, науково-методичної та організаційно-управлінської діяльності ВНЗ, накопиченням

ефективних засобів інформатизації та досвіду їх використання при підготовці педагогів, з одного боку, і, з іншого боку, відсутністю обґрунтованих педагогічних і методологічних підходів до систематизації інформаційних ресурсів і технологій у вигляді єдиного інформаційного освітнього середовища, як окремого ВНЗ, так і системи ВНЗ, відсутністю теоретичних підходів до формування, оцінки якості та використанню інформаційного освітнього середовища для підготовки фахівців.

Література

1. Васильченко Л. В. Аналіз програмно-інструментальних платформ дистанційної освіти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – С. 10-15. – (Педагогіка ; № 4). **2. Информационная образовательная среда педагогического вуза.** // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия «Информатизация образования». / М.: РУДН, – 2007, №2-3. С. 83-89. **3. Научно-исследовательская компонента информационной образовательной среды педагогического университета.** // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия "Информатизация

образования". / М.: РУДН, - 2007, №4. С.47-51. **4. Моделирование** информационной образовательной среды педагогического вуза. // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия «Информатизация образования». / М.: РУДН, – 2008, №2. С. 17-22. **5. Систематизация** технологий, используемых в информатизации организационно-управленческой деятельности педагогического вуза. / М.: РУДН, – 2008, №3. С. 32-39. **6. Особенности** информатизации образовательной деятельности в педагогических вузах. // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия «Информатизация образования». / М.: РУДН, – 2009, №2. С. 6-14.

Стаття состоит в обосновании целесообразности объединения различных средств информатизации высшего образования в единую унифицированную среду, выявлении специфики информатизации отдельных отраслей деятельности вузов и построении с их учетом структуры информационной образовательной среды вуза.

Ключевые слова: образовательно-информационная среда, ВУЗ, средства информатизации, подготовка специалистов, высшее профессиональное образование, унификация информационных ресурсов.

The article is to justify feasibility of combining different means of information higher education into a single unified environment, identifying the information particularity of individual branches of universities and construction, with their view, the structure of information educational environment of the university.

Key words: educational and informational environment, higher education institution, a means of information, training of specialists, higher professional education, an unification of information resources.